کاتێك ژیانبەخشینەوە دەبێتە هەڕەشەیەك بۆ سەر خودی ژیان!
سیاسەتی لێبووردنی گشتیی و ئینسانی خودایی

ئەم وتارە لە بناغەدا بە زمانی سویدی نووسراوە و لە ڕۆژنامەی بەیانیانی "یۆتیبۆریس پۆستن"ی ناوچەکانی خۆرئاوا و باشووری سویددا لە ڕۆژی یەك شەممە ٣ ی نۆڤێمبەری ٢٠٠٢ دا و لە لاپەڕەی کولتووردا بڵاودەکرێتەوە. تێکستی کوردییەکەی وەرگێڕانی هەمان دەقی سویدیەکەی نییە و بە شێوەیەکی فراوانتر کاری لەسەر کراوە.

نووسینی بەکر ئەحمەد

٢٠ی دیسێمبەری ساڵی ١٩٨٨ە و لەناو ئۆتۆمبیلێکدا لەگەڵ چەند خزمێکی تری خۆماندا دانیشتووین و چاوەڕوانی گەڕانەوەی هەندێك لەو خزمانەین کە چوون بۆ زیندانی ابو غریب تا تەرمی لە سێدارەدراوی کوڕێکی پوورم وەرگرنەوە. شار بەغدایە و شوێنیش کۆڵانەکانی ئەو دیوی شەقامی جمهوریە. بۆ سەرنجڕاکێشانی ڕێبوارانی شەقام، هەوڵدەدەین هیچ کەسێکمان سیمایەکی گریاناوی بەخۆمانەوە نیشاننەدەین. دیارە زیاتر مەبەست لە چاوەکانی ئاسایشە، تا لەم ساتە ناسکەدا و لە شارێکی وەك بەغدادا تووشی گێچەڵی زیاتر نەبین. چەند هەفتەیەك دوای لە سێدارەدانی بەکۆمەڵی زیندانیانی سیاسی لەو کاتەدا، سەدام حسێن بڕیاری لێبووردنی گشتی زیندانیەکان ڕادەگەیێنێت.

سیاسەتی لەسێدارەدان و لێبووردنی گشتی، بەشێك لە سیاسەتی هەمیشەی بەعس بووە لەیەکەم ڕۆژەکانی هاتنەسەرکاری ئەم ڕژێمەوە. وا دیسانەوە ڕژێم لە هەمان گەمەی سیاسی خۆیدا سیاسەتی لێبووردنی گشتی بۆ زیندانیەکان دەردەکات. سەرنجڕاکیش ئەوەیە کە ئەمجارەش لە کاتێکدایە کە ژمارەیەکی تری زیندانیانی سیاسی چەند هەفتەیەك لەمەوبەر لە سێدارە دران.

بۆ ژورنالیزمی ئەوروپا و ئەمریکا، ئەم هەواڵە بە جۆرێك لێکدەدرێتەوە کە جێگای تێڕامانێکی زیاترە.
لە "نیویۆرك تایمز"ەوە بۆ "ئۆبزێرڤەر"، لە "ئافتۆن بلادێت"وە بۆ "یۆتێبۆریس پۆستن"
ئەم دەستپێشخەرییەی سەدام حسین بە مجۆرە لێکدەدرێتەوە.
"سیاسەتی لێبووردنی گشتی بە تایبەت لەم کاتەدا کە عێراقی پیا تێدەپەڕێت بە مەبەستی کۆکردنەوەی جەماوەری عێراقەوەیە بە دوای تاکە سیمبۆڵی چەوساندنەوەدا کە سەدام حسێنە"
"سەدام حسێن بەم کردارەی هێندەی تر جەماوەرێتی خۆی لە دەرەوەی عێراق دەباتە سەر، هاوکاتیش وەك فاکسێکی ناڕەزایەتییە بۆ سەرکردەکانی عەرەب، بە تایبەتی میسر کە لە زیندانەکانیدا هەزاران لە زیندانیانی سیاسی دیلکراون."
ئەوەی کە بۆ من جێگای تێڕامانە ڕوونکردنەوەی یەکەمیانە. ئەوەی لەم چەند وشەیەدا ڕوونکراوەتەوە لەگەڵ ئەو هەموو دژایەتییانەی کە لە تێکستەکەدا هەیە، دەکرێ خاڵی دەستپێکردن بێ بۆ لێکۆڵینەوە لە سیاسەتی "لێبووردنی گشتی" لە عێراقدا کە من لەم نووسینەدا بە شوێنیەوە دەبم.

پێویست بە لێووردبوونەوەیەکی زیاتر نییە تا بانگەوازی" کۆکردنەوەی جەماوەری عێراق لە دوای سەدام حسێنەوە" وەك هۆکارێکی سیاسەتی لێبووردنی گشتی بەعس سەرنجبدرێت. وەلامەکەشی ڕۆشنە و پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی بە میکانیزمەکانی دەسەلاتدارێتی دیکتاتۆرییانەی بەعسەوە هەیە لە عێراقدا. "جەماوەر" لە عێراقدا لە هیچ هاوکێشەیەکی سیاسیدا نییە کە پەیوەندی بە بڕیاری سیاسییەوە هەبێت. دەسەلات لە عێراقدا بەوەی دەسەلاتێکی سەرکوتگەرانەی دیکتاتۆرییە, "جەماوەر" دەخاتە دەرەوەی هەموو بڕیاردانێکی سیاسی. لە عێراقدا هیچ کاتێك سەرۆك پێویستی بەوە نەبووە کە بۆ بردنە پێشەوەی پرسیارێکی سیاسی لە جەماوەر بپرسێت. کەواتە ڕوونکردنەوەی لەم چەشنە بە هیچ شوێنێکمان ناگەێنێت لە پەیوەند بە ناوەڕۆکی سیاسەتی "لێبووردنی گشتی"یەوە لە عێراقدا.

ئەوەی بۆ من گرنگە و خالی دەستپیکردن دەبیت لە پەیوەند بە سیاسەتی لێبووردنی گشتییەوە لە عێراقدا, سەرنجدانی ئەم سیاسەتەیە وەك بەشێکی جیانەکراوە لە سیاسەتی "تۆقاندن"ێك کە ڕژێم بە شوێنییەوەیەتی. بە مانایەکی تر, ئەگەر سیاسەتی ئیعدامکردن, چ لە زیندانەکاندا و چ لەسەر شەقامەکاندا, نمایشێکی دەسەلات بووە بۆ تۆقاندن و چاوترساندنی جەماوەر, ئەوا بە بۆچوونی من, سیاسەتی "لێبووردنی گشتی" لە هەمان میکانیزمی تۆقاندنی جەماوەر پەیڕەوی دەکات. بەڵام کەسێك دەتوانێت بپرسێت: مەگەر لە باری سیاسەتی لێبووردندا زیندانی جارێکی تر ناژێتەوە؟ مەگەر ئەوە ژیان نییە دووبارە دەگەڕێتەوە گیانی کەسی فەرمانی مەرگ بەسەردراودا؟ ئەیچۆن دەکرێ سیاسەتی ئیعدام و لێبووردنی گشتی لە هاوکێشەیەکدا کۆبکرێنەوە؟
بۆ وەڵامی ئەم پرسیارانە کەڵکوەرگرتن لە چەمکی "ئینسانی خودایی", کۆمەککەر دەبێت بەوەی کە بۆچی "لێبووردنی گشتی" دەبێتە هێزنوواندنی دەسەڵات بە مەبەستی تۆقاندنی زیاتری جەماوەر. ڕەنگە کەسیش بەقەد مارکس ڕێنیشاندەر نەبێت لەم پەیوەندەدا.

بەناوبانگترین وتەی مارکس کە لە بۆنەی جۆراوجۆردا ئاماژەی پێدەکرێت بریتییە لە:" ئایین ئەفیونی خەڵکە". لەسەردەمی مارکسەوە بۆ ئەمڕۆ ئایین گۆڕانکارییەکی گەورەی بەسەردا هاتووە و لەوە کەوتووە کە تەنها ئەفیونی خەڵکی بێت. ئەمڕۆ ئایین کوژەری ئینسانەکانە و بزووتنەوە جۆراوجۆرە ئاینییەکان لە هەموو گۆشەکانی سەر زەویدا گەواهی ئەم ڕاستییە دەدەن. بەڵام بۆ تێگەیشتن لە وتە بەناوبانگەکەی مارکس, دەبێ تەواوی دەربڕینی مارکس لە پەیوەند بە ئایینەوە بنووسرێتەوە. مارکس لە "ڕەخنە لە فەلسەفەی حەقی هیگل"دا ئەم وتانەمان بە مجۆرەی خوارەوە بۆ تۆماردەکات:" ..ئایین ئاهی ئینسانی لە تەنگانەدا کەوتووە, دڵی جیهانی بێ دڵە, ڕۆحی هەلومەرجی بێ ڕۆحە, ئایین ئەفیونی خەڵکییە."(١)
لە ولاتێکی وەك عێراقدا کە مەرگ سیمای هەمە ڕۆژەی کۆمەڵگایە, کە تیایدا ئیعدامکردن تەنها لە کونجی زیندانەکاندا ئەنجامنادرێت و سەر شەقەمەکان و گەڕەکەکان و قوتابخانەکان دەبێتە شانۆی کوشتنی سەربازی هەڵاتوو, ژنانێك کە بە تاوانی لەشفرۆشی لە شەقامەکاندا هەڵدەواسرێن, لە هەلومەرجێکی ئاواهیدا کە دوعای هیچ موسوڵمانیك یان مەسیحییەك توانای ئازادکردنی زیندانییەکی فەرمانی مەرگ بەسەردا دراوی نییە, لە هەلومەرجێکی ئاواهیدا هیچ شتێکی تر نامێنێتەوە جگە لە

فراوانبوونەوەی ڕووبەرەکانی "جیهانە بێ دڵەکان". ئەو جیهانەی کە ئینسان زەڕڕەیەك سۆزی تیا نابێنێتەوە و خۆشەویستی گۆڕدراوەتەوە بە بالادەستی مەرگ. گومانی تیادا نییە کە لە بەرینبوونەوەی "جیهانێکدا کە دڵی تیا دەرهێنراوە", کاریگەرییەکانی ئەم دڵڕەقییەی سیستەم بە جۆرێکی تر لە ڕۆحی ئینسانەکاندا ڕەنگدەداتەوە و بالانسی ڕۆحی ئینسانەکان لە ناتەواوزونییەکی گەورەدا ڕادەگرێت. هەربۆیەش ئینسان ناتوانێت لە جیهانێکدا بژی و هەناسە بات کە هەم دڵی تیانەماوە و هەم بێ ڕۆحییەکی گەورە تەنیویەتی و بە شوێن ئەوەوەیە کە ئارامییەکی ساتەوەخت لە شوێنێکی تردا بدۆزێتەوە.
بۆ مارکس ئایین لەم هەلومەرجەدا ئەو دەرفەتەیە کە ئینسانی دیلکراوی ناو "جیهانی بێ دڵ" و "هەلومەرجی بێ ڕۆح" دەستی بۆ دەبات و ئیمکانی هەناسەدانەوەیەکی ساتەوەختانەی بۆ فەراهامدەکات.
بەلام وەك پێشتر لەوە دووایین کە دوعای هیچ موسوڵمانێك یان مەسیحیەکی عێراق توانای ڕزگارکردنی زیندانییەکی فەرمانی مەرگ بەسەردا دراوی نییە, دەرگاڕاوەشاندنی هیچ غەوس و ئیمام موسایەکی کازم ڕۆڵەی هیچ کەسێك ناهێنێتەوە ماڵ, لەم ساتەدا ئایینی ئاسمانی و سیمبولەکانی ئەو دووچاری شکستێکی گەورە دەبێت. هەر لەم ساتەوەختەدایە کە دیکتاتۆر بۆ دروستکردنەوەی هارمۆنییەك لە ژیانێکی بێ مانادا دێتە سەر شانۆ و ئەو دەرفەتە بە ژێردەستەکانی دەدات کە ئاهێکیان بەبەردا بێتەوە.
ئەمە بەزەیی پیاهاتنەوەیەکی میهرەبانانەی سەرۆك نییە بە کەسانی ژێردەستەی خۆی, بەڵکو ئارامکردنەوەی جیهانی "بێ دڵ"ی ژێر دەسەلاتی خۆیەتی تا "هەلومەرجی بێ ڕۆح" و "جیهانی بێ دڵ" ئینسانەکان ئاڕاستەی "دڵڕەقییەکی شۆڕشگێرانە" نەکات و بە تووڕەییەکی جەماوەری تەواو نەبێت. واتا لەو کاتەدا کە دنیای بێ دڵ و هەلومەرجی بێ ڕۆح بە کەماڵی خۆی گەیوە و ئاهو نزوولەی ئینسانی دیلی ناو ئەم هەلومەرجە دەرفەتێکی تری لەبەردەمدا نەماوەتەوە, سەرۆك دێتە سەر شاشەی تەلەفیزیۆنەکان و بڕیاری لێبووردنی گشتی خۆی بۆ جەماوەر ڕادەگەیێنێت. لە ساتەوەختی دەرکردنی بڕیاری لێبووردنی گشتیدا, ئیتر سەرۆك ئینسانێکی سەر ئەرز نییەو بەرزدەبێتەوە بۆ پلەی ئینسانێکی خودایی. لە ساتی لێبووردنی گشتی دەسەلاتدا, سەرۆك لە پرۆسەیەکی موعجیزە ئاسادا, جارێکی تر پانتاییەکانی دەسەلاتی هێندەی تر فراواندەکاتەوە و ئاسمانیش داگیردەکات.
لەم ساتەدا سەرۆك ئەو کەسەیە کە ژیان و ڕۆحی کۆمەڵگای بەدەستە و بۆ ژێردەستەکانی خۆی ڕادەگەیێنێت: " ئەوا ئەمجارەش دەتانبەخشم". لەگەڵ دەربڕینی ئەم وشانەدا, سەورۆك تەواوی سیفاتەکانی خودایەکی ئاسمانی لەخۆیدا کۆدەکاتەوە دەبێتە ئینسانێکی خودایی. ئەو ئینسانەی کە تەنها و تەنها توانای ڕەوانەکردنی کەسانی دی بۆ گۆڕستان هەیە و هاوکاتیش دەتوانێت فوو بە دەمی مردووەکاندا بکات و دووبارە زیندوویانکاتەوە.
ئەگەر لە هیچ بڕیارێکی سیاسی دەوڵەتیشدا بەم شێوازەی خوارەوە نەنووسراوە کە "ئەمجارەش دەتانبەخشم" بەلام مانا شاراوەکانی لێبووردنی گشتی هەر لەم وشانەدا چڕدەبێتەوە.
هەر ئەم مانا شاراوانەی "دەتانبەخشم"ە کە سیاسەتی لێبووردنی گشتی دەبەستێتەوە بە مەبەستەکانی دەسەلاتەوە بۆ ئیعدامکردن. واتا لە پشت پەیامی لێبووردنی گشتییەوە ئەو هەڕەشەیە ئامادەیی هەیە کە ئیعدام بە زمانێکی تر دەربڕیەتی. بەلام ڕوونکردنەوەیەکی ترمان پێویستە سەبارەت بە پەیوەندی نێوان

جـەللاد و قوربـانـی لـە هـەردوو حاڵەتـی ئـیعدام و لێبووردنەکانی سـەرۆکدا تـا ئـەم وێـنەیە زیاتـر ڕۆشنبێتەوە..

لـە ئـیعدامدا پەیـوەندی نـێوان قوربـانـی و جـەللاد پەیوەندیەکـی یـەك ئاڕاستەیی نێوان دوو جەستەیە. جـەللادێك ڕاوەسـتاوە و جێبەجـێکەری ئـەم ڕیتواڵـی کوشـتنەیە. قوربـانـی نەك ڕۆژی ئیعدامکردن, بەڵکو لەیەکەم ساتەکانی بیستنی فەرمانی مەرگەوە مردووە. ئەو لەو ڕۆژەدا تەنها ئامادەییەکی جەستەیی هەیە لەبـەردەم جـەللاددا. لـەم ساتەدا ئێمە شایەتی هیچ جۆرە پەیوەندییەکی کۆمۆنیوکاتیڤییانەی نێوان ئەم دوو جەسـتەیە نـین.واتـا ئەگـەر دەنگێکیش هەبێ کە ببیسترێت, ئەوە تەنها دەنگی جەللادە و قوربـانـی لە دەنگ بێبەشکراوە.
بـەڵام لـە دوخـی لێبووردنـی گشـتیدا ئـەم پەیـوەندیە ئاڵوگۆڕێکـی بنەڕەتـی بەسـەردا دێـت و دیمەنـی شـانۆگەریەکە دەگـۆڕدرێت بـە شـتێکی دی. لەم دیمەنەدا جەللاد ئەو کەسە نییە کە لە وشەکانییەوە خوێن دەچـۆڕێت, قوربـانـیش ئـەو کەسـە نـییە کـە لەبـەردەم جـەللاددا کەوتـووە. بەڵکـو ئـێمە شـایەتی جـۆرە پەیوەندییەکـی کۆمۆنیوکاتیڤیـیانەی زیندووین کە لە سیمای هەردوو ئەکتەری ئەم شانۆگەرییەدا هەستی پێدەکـرێت. جـەللاد لـەم سـاتەدا ئـەو کەسـەیە کـە ئـیتر بەبەرگی ئینسانێکی میهرەبانەوە دەردەکەوێت و زەردەخەنـەش بەسـەر لێوانیەوەیەتـی. قوربـانـیش ئـەو کەسـەیە کـە لـە دوای ئاخـاوتنی سەرۆکەوە, لە مەملەکەتی مەرگەوە دێتەوە و پڕ دەبێتەوە لە ژیان. ئەو بە زەردەیەك وەڵامی سەرۆك دەداتەوە کە هێندەی دی میهرەبـانـی و دڵگەورەیـی سـەرۆك دەسـەلمێنێت. ڕەنگـە هـەر ئـەم زەردەخەنە گۆڕینەوەی نێوان جەللاد و قوربـانـی بـێت کـە وامـان لێبکات پـێمان وابێ سیاسەتی لێبووردنی گشتی ناخرێتە چوارچێوەی سیاسەتی تـۆقاندنەوە کـە ئـیعدام هەڵگـری پەیامەکەیەتـی. بەڵام ئەوەی کە گرنگەو زەردەخەنەی نێوان جەللاد و قوربـانـی ناتوانێت بیشارێتەوە, ئەو گەمەیەیە کە بە چەمکی ژیان و مردن دەکرێت.
لـە ئـیعدامدا جـەللاد بە شوێن ئەوەیە کە بە مەرگ هەڕەشەکانی خۆی پراکتیزە بکات. هەر ئەم پەیامەش بـووە کـە بـە درێژایـی مـێژوو دەسـەڵات کەڵکـی لێوەرگـرتووە. ئیعدام لووتکەی خۆنمایشکردنی دەسەڵاتە لەبەرانـبەر جـەماوەردا. خاڵـی جەوهـەری ئـەم خۆپیشـاندانەی دەوڵـەت و تـاکە شـیعارێك کـە لەسـەر پەرچـەمەکانی دەسـەڵات نووسـرابێت, مـەرگ بـووە. بـە واتـایەکـی تـر" لە ڕێگای نمایشەکانی مەرگەوە, دەسەڵات ژیان بێ حورمەتدەکات و هێندەی تر کۆمەڵگا ملکەچی خۆی دەکات.
بـەڵام لـە دوخـی لێبووردنە گشتییەکانی سەرۆکدا, ئەم هاوکێشەیە تەواو پێچەوانە دەبێتەوە و بە چەکی ژیـان هێندەی تر کۆمەڵگا لە ژێر زەبری دەسەڵاتە مەرگدۆستییەکەی سەرۆکدا ڕادەگیرێت.
ئـەوەی کـە لـە سیاسـەتی لێبووردنـی گشـتیدا دیـار نییە و وامـان لـێدەکات کـە "گێـڕانەوەی ژیـان" بـۆ زیندانییـەکان بـە هێرشـێکی هەمـە لایەنـەی دەسـەڵات لـە قەڵـەم نەدەین بۆ سەر خودی ژیان, ئەوەیە کە ئـە مجارە دەسـەڵات لە ژێر نـاوی "گێڕانەوەی ژیان"دا ڕووخسارە دزێزەوەکانی مەرگمان نیشاندەدات. ئەمە ئـەو دوالیـزمەیە کـە سیاسـەتی "لێبووردنـی گشـتی" لەناوخۆیدا هەڵیگرتووە و ڕوخسارە خوێناوییەکەی جـەللاد دەگۆڕێـتەوە بە ڕوخسارێکی میهرەبان. بەڵام تراژیدیای گەورە لێرەدایە کە ئیتر مەرگ سیمبۆلێکی

تۆقێنەرو ئامرازی دەستی دەسەڵات نییە بۆ سەر ژیان, بەڵکو ئەوە خودی ژیان و گێڕانەوەی رۆحە بۆ قوربانی که سیمبولەکانی هەڕەشەن لە سەر خودی ژیان.
لە پاش ئەم ڕوونکردنەوە کورتەوە لەسەر سیاسەتی لێبووردنی گشتی ڕژێم و مەغزاکانی, بۆمان رۆشندەبێتەوە کە سەرۆك لەم سیاسەتە نوێیەیدا وە بە تایبەت لە ئێستادا بە شوێن ئەوە نییە کە جەماوەر شوێنی خۆیخات. بەڵکو پەیامەکە ڕێك بە شوێن ئەوەوەیە کە جەماوەر بتۆقێنێت تا هێندەی تر ملکەچی فەرمانەکانی سەرۆك بکرێت.

لە کۆتایدا پێویستە ئەوە بڵێم کە سیاسەتی لێبووردنی گشتی ڕژێم ئەگەر وەك بەشێکی تر لە ڕیتوالێکی تری تۆقاندنی خەڵکی سەرنجی بدرێتێ یاخود هەر وەك سیاسەتێکی ڕووتی لێبووردن بێت , ئەوا بۆ خەڵکی عێراق کە تاڵاوی ئەم ڕژێمەیان چەشتووە, ئەو دەرفەتەیە کە بۆ ساتێکی کەمیش بێت هەناسەیەکی کورت هەڵمژن. ئاخر ئەوان لە هەموو ڕۆژنامەنە نووسەکانی تری دنیا باشتر تێگەیشتوون و ناوی تایبەتی خۆیان بۆسیاسەتی لێبووردنی ڕژێم دۆزیوەتەوە: پاککردنەوەی زیندانەکانی عێرُاق.

ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ لای مارکس و سەرنجێکی وتە بەناوبانگەکەی بدەین کە دەڵێ:"ئایین ئەفیونی خەڵکە", ئەوا بە ڕەهەندێکی تری خوێندنەوەی مارکس دەگەین کە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی بە پرسیاری لەخۆنامۆبوونی ئایینی ئینسانەوە هەیە. بۆ مارکس ئەم پرۆسەی "لەخۆنامۆبوونەی ئینسان" لە ئایین, لە نەهێشتنی ڕووبەرەکانی "جیهانی بێ دڵ" و "هەلومەرجی بێ ڕۆح"دا خۆی دەبینێتەوە, تاکو ئینسان خاوەنی هەناسەدانەوەیەکی سروشتییانەی خۆی بێت و پێویستی بەوە نەبێت بە سییەکانی کائینێکی تر کە ئایین پێشکەشی دەکات, هەناسە بات. بۆیە ئەگەر ئەم لایەنەی شیکردنەوەی مارکس لە پەیوەند بە عێراقەوە لەبەرچاو بگیرێت, ئەوا بۆمانڕووندەبێتەوە کە لە عێراقی سەدامیشدا, ڕیتوالەکانی تۆقاندنی ئینسان بە ئیعدام و لێبووردنی گشتی زیندانیانەوە کاتیك دەکرێ کۆتایی پێبێت, کە زەمینەکانی لەدایکبووونی "جیهانی بێ دڵ و" هەلومەرجی بێ ڕۆح" بە پێوە نەمابن.

(١) مار کس نقد فلسفة حق هیکل انتشارات نقد ترجمة رضا سلحبور لا ٣

بۆ وەرگێڕانی ئەم وتەیەی مارکس کەڵك لە تێکستی سویدی و فارسیەکەی وەرگیراوە, ئەگەر چی جیاوازیەکی کەم لە نێوان وەرگێڕانەکاندا هەیە بە تایبەت لە بەشی یەکەمی تێکستەکەدا.